

Економіка

УДК 631.14:633.2
© 2013

*О.М. Рибаченко,
І.С. Воронецька,
кандидати
економічних наук*

*Інститут кормів та сільського
господарства Поділля НААН*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА І ВИКОРИСТАННЯ КОРМІВ У МОЛОЧНОМУ СКОТАРСТВІ

Досліджено особливості розвитку молочного скотарства і кормовиробництва у сільськогосподарських підприємствах різних кліматичних зон України. Визначено причинно-наслідкові зв'язки між наявними системами годівлі корів, структурою, якістю раціонів та ефективністю молочного виробництва у рентабельних господарствах.

Ключові слова: система кормовиробництва, молочне скотарство, ефективність, економічний аналіз.

У переліку факторів, що визначають конкурентоспроможність молочного скотарства, основний вплив мають корми. Повноцінна й збалансована годівля корів забезпечує високу продуктивність тварин і відповідну якість молока й молочної продукції. Частка вартості кормів у структурі виробничої собівартості молока становить 45–65%, а тому переважно завдяки здешевленню кормової бази підвищується ефективність молочного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку способів нарощення виробничого потенціалу і підвищення ефективності молочного сектору приділяють велику увагу. Глибоко вивчено напрями реструктуризації системи управління молочного скотарства і молокопереробних підприємств, розвитку кооперативної форми організації молочного виробництва, створення й оцінки експортного потенціалу тощо [1–6]. Більшість учених схиляється до думки, що в перспективі виробництво молока потрібно концентрувати в потужних тваринницьких комплексах. У такий спосіб можна модернізувати виробництво молока, перевести його на інноваційну модель розвитку і підвищити конкурентоспроможність молока і молочної продукції. Однак поза увагою залишилися економічні аспекти кормовиробництва і кормозабезпечення молочних ферм, розробки системи й вибору типу годівлі корів у різних за обсягами господарствах, оптимізації вмісту, якості і вартості раціонів тощо.

Мета досліджень — визначення впливу системи кормовиробництва на ефективність молочного виробництва на прикладі рентабельних сільськогосподарських підприємств різних регіонів України.

Матеріали і методи досліджень. Проаналізовано ефективність ведення молочного скотарства і відповідних систем кормовиробництва на сільськогосподарських підприємствах, виробничі потужності яких розміщені в різних кліматичних зонах України: у Лісостепу — ДПДГ «Олександрівське» (Вінницька обл.), на Поліссі — ТОВ СГП «Імені Воловікова» (Рівненська обл.), у Степу — ПрАТ «Екопрод» (Донецька обл.).

Результати досліджень. У Лісостепу сільськогосподарські підприємства утримують найбільшу в Україні кількість корів (50%) з найвищою продуктивністю (4583,2 кг), виробляють левову частку молока (61%) (таблиця). Однак з огляду на показники ефективності виробництва молока у ДПДГ «Олександрівське» потенційні можливості цього регіону значно більші. Так, середньорічний надій молока у господарстві в 2011 р. перевищував аналогічний показник в Україні на 83%, у відповідній кліматичній зоні — на 64%. Рентабельність молока в 2011 р. становила 77%, кожна тонна реалізованого молока забезпечила 1334 грн чистого прибутку, 1 грн виробничих витрат на молоко забезпечила 1,7 грн доходу від реалізації.

У сільськогосподарських підприємствах По-

Основні економічні показники виробництва молока і використання кормів в Україні та в окремих сільськогосподарських підприємствах (2011 р.)

Показники	Україна	Лісостеп «Олександрівське»	ДПДГ «Олександрівське»	Поліся	ТОВ СГП «Імені Воловікова»	Степ	ПрАТ «Екопрод»
<i>Показники ефективності виробництва молока</i>							
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	18455,8	7607,7	3,1	2014,3	6,6	8833,8	19,9
Поголів'я корів молочного напрямку, тис. гол.	545,8	296,1	0,42	128,9	1,9	120,8	1,5
Виробництво молока, тис. т	2245,1	1357,0	3,2	439,4	8,6	446,4	9,9
Середньорічний надій молока від 1 корови, кг	4109,1	4583,2	7495,4	3408	4468	3695	6600
Повна собівартість 1 т молока, грн	2643	2633	1932	2503	2460	2810	2257
Середня ціна реалізації 1 т молока, грн	3131	3163	3109	3035	3140	3124	3169
На 100 га сільськогосподарських угідь:							
щільність корів, гол.	3,2	3,9	13,5	7,7	28	1,4	8
вироблено молока, т	12,2	17,9	103,2	21,9	130,3	5,1	49,7
Товарність молока, %	87,4	88,9	99	84,2	109	90	93,1
Одержано прибутку на 1 т молока, грн	488,1	530,0	1334,2	532,6	740,2	313,7	845,4
Окупність витрат, грн	1,18	1,2	1,7	1,2	1,3	1,2	1,4
Рівень рентабельності молока, %	18,5	20,1	76,8	21,3	27,6	11,2	40,4
<i>Показники ефективності використання кормів</i>							
Витрати кормів на 1 т молока, всього т к. од.	1,12	1,07	1,07	1,26	0,97	1,11	1,04
у тому числі концентрованих	0,35	0,35	0,34	0,33	0,26	0,40	0,41
Вартість 1 т к. од., грн	829,9	845,0	800,0	694,5	873,0	939,1	829,0
Частка вартості кормів у собівартості молока, %	47,6	46,8	46,3	48,7	45,2	49,0	55
Окупність кормів, грн	2,9	3,0	3,6	2,9	3,7	2,6	2,5

лісся за проаналізований період було понад 154 тис. корів середньою продуктивністю 3408 кг, вироблено 439,4 тис. т молока. За зразок ефективного ведення молочного виробництва у зоні Полісся взято ТОВ СГП «Імені Воловікова» з чисельністю поголів'я 1,9 тис. гол. й обсягами виробництва молока 8,6 тис. т. Середньорічний надій молока у господарстві перевищував регіональний показник на 30% і становив 4468 кг. Прибуток у розрахунку на 1 т реалізованого молока більший за середній по зоні на 40% (740,2 грн), окупність витрат — на 25% (1,5 грн), рівень рентабельності — на 30% (27,6%).

Продуктивність молочного стада (загалом у поліській зоні і безпосередньо в господарстві) значно менша порівняно з попередніми об'єктами економічного аналізу. Однак завдяки нижчій собівартості молока сільськогосподарські підприємства Полісся в середньому отримали більший прибуток у розрахунку на 1 т молока (532,6 грн) і максимальний по зонах рівень рентабельності (21,3%).

Степова зона є потенційною щодо наявності земельного ресурсу, однак проблемною з огляду на важкі природнокліматичні умови для розвитку сільського господарства. Наслідком цього є низькі, порівняно з іншими кліматичними зонами, показники поголів'я корів (126,4 тис. гол.) і їхньої продуктивності (3694 кг), щільності корів і виробництва молока в розрахунку на 100 га (відповідно 1,4 гол. і 5,1 т), висока собівартість (2810 грн/т) і мінімальний в Україні рівень рентабельності виробництва молока (11,2%).

Як переконує досвід роботи сільськогосподарського підприємства ПрАТ «Екопрод», молочне скотарство у Степу може бути ефективним напрямом розвитку галузі тваринництва. Тільки завдяки збільшенню продуктивності корів до рівня, досягнутого у ПрАТ «Екопрод», наявне у степовій зоні поголів'я може забезпечити вдвічі більше виробництво молока.

Аналіз розвитку молочного скотарства у високоефективних господарствах свідчить, що в переліку виробничих факторів показники ефективності використання кормів мають найбільший вплив на формування рентабельного виробництва молока. Наприклад, коефіцієнти парної кореляції між рівнем рентабельності виробництва молока (результативною ознакою) ДПДГ «Олександрівське» і витратами кормів на 1 т молока вартістю 1 т к.од. (факторними ознаками) становили відповідно 0,91 і 0,83. Регресійний аналіз свідчить, що зі збільшенням вартості кормів на 1 грн рентабельність виробництва молока зростає на 0,4%, за зниження

витрат кормів на 1 т молока на 0,1 т к.од. результативний показник зростає на 6,1%. Ці розрахунки переконують у потребі проведення інтенсифікації використання кормів та оптимізації вмісту раціонів, підвищення їх поживності, енергетичної цінності.

Про вагомий вплив системи кормовиробництва на ефективність виробництва молока свідчать результати аналізу витрат кормів у сільськогосподарських підприємствах і у відповідних кліматичних зонах. Витрати кормів на 1 т молока в середньому по трьох зонах в 2011 р. перевищували аналогічний показник у господарствах на 11%, 1 грн, витрачена на корми в успішних господарствах, забезпечила 2,5–3,9 грн доходу, тоді як по зонах — 2,6–3 грн.

Отже, високого рівня прибутковості молочного виробництва в ефективних господарствах досягнуто насамперед завдяки чітко налагодженій організації кормовиробництва. Система його базується на інтенсифікації польового і лучного кормовиробництва, удосконаленні технологій вирощування кормових культур, заготівлі та зберігання кормів, оптимізації структури посівів сільськогосподарських культур відповідно до потреби галузей тваринництва, підвищенні якості кормів та ін. Це дає змогу створити на підприємствах власну кормову базу і в такий спосіб отримати дешеві якісні корми і високі прибутки.

В умовах майже повного самозабезпечення молочного скотарства кормовою базою важливим є створення оптимального сировинного конвеєра. Для цього господарства розширюють площі посіву кормових культур і розробляють оптимальну структуру кормової сівозміни. Велику увагу приділяють створенню зеленого конвеєра у весняно-літній період, відгодівлі корів, своєчасній та оперативній заготівлі консервованих кормів з власної сировини.

На кормову групу у ДПДГ «Олександрівське» в 2011 р. припадало 31% посівної площі, у ТОВ СГП «Імені Воловікова» — 23, у ПрАТ «Екопрод» — 33%. У структурі кормових культур переважає частка багаторічних та однорічних трав: у ДПДГ «Олександрівське» — 61%, ТОВ СГП «Імені Воловікова» — 65 і у ПрАТ «Екопрод» — 63%.

Розвиток кормовиробництва в сільськогосподарських підприємствах визначає обсяги й ефективність використання кормів. Витрати кормів на 1 ум. гол. ВРХ молочного стада на сільськогосподарських підприємствах України становлять в середньому 30–40 к.од. В експериментальних господарствах належна кормова база забезпечує у розрахунку на 1 корову в

ДПДГ «Олександрівське» 70–80 ц к.од., ПрАТ «Екопрод» — 60–70, у ТОВ СГП «Імені Воловікова» — 40–50 к.од.

Високої продуктивності тварин у господарствах досягають насамперед завдяки високій якості корму і поживності раціонів годівлі. Енергетичну основу раціонів становлять концентровані корми. Завдяки високій поживності і вмісту вітамінно-мінеральних компонентів вони є незамінними в осінньо-зимовий період. Проте зазвичай концентрати, особливо комбікорми, обходяться господарствам найдорожче і можуть істотно збільшити собівартість молока. Тому частка комбікормів у структурі витрат кормів має бути оптимальною й економічно обґрунтованою.

Серед експериментальних господарств найбільше комбікормів витрачає ПрАТ «Екопрод» — 3,7 тис. т, або 39,8% у структурі. На 1 т виробленого у 2011 р. молока припадає 0,4 т комбікорму. Підприємство отримує комбікорми зі складів власного комбікормового заводу, що

робить їх економічно доступними й відносно недорогими.

Загалом варто зазначити, що в степовій зоні у структурі витрат кормів для виробництва молока концентровані корми, зокрема комбікорми, займають 36% (в інших зонах значно менше, зокрема у Лісостепу — 32,7%, на Поліссі — 26,2%). У годівлі молочних корів Лісостепу й Полісся найбільшу частку займають соковиті і зелені корми (відповідно 50 і 55%). Ґрунтово-кліматичні умови тут сприяють вирощуванню силосних культур, кормових коренеплодів, однорічних і багаторічних трав (люцерни, еспарцету, конюшини, лядвенцю та ін.). Хоча, за даними аналізу структури раціонів ДПДГ «Олександрівське», концентровані корми мають займати істотну науково й економічно обґрунтовану частку. Зокрема, останніми роками до раціонів дійних корів у підприємстві було включено 5–10% соєвого шроту, що підвищило не лише молочну продуктивність корів, а й якісні властивості молока.

Висновки

У результаті проведених теоретичних досліджень на прикладі високорентабельних сільськогосподарських підприємств різних кліматичних зон України виявлено тісний зв'язок між показниками ефективності використання кормів і виробництва молока. На підставі глибокого економічного аналізу розвитку молочного скотарства у ДПДГ «Олександрівське», ТОВ СГП «Імені Воловікова», ПрАТ «Екопрод» можна стверджувати, що внутрішній потенціал молочнотоварного виробництва як у масштабах країни, так і окремо по зонах, не використаний насамперед через нераціональ-

но побудовану систему кормовиробництва. Інтенсифікація польового і лучного кормовиробництва, запровадження інноваційних технологій вирощування кормових культур, заготівлі та зберігання кормів гарантують підвищення продуктивності корів до 6–8 тис. кг на рік, зниження витрат кормів на 1 т молока до 1 т к.од.

У результаті рентабельність молока, як це спостерігається у ДПДГ «Олександрівське», може досягнути 70–80%, що в 4–5 разів більше, ніж середні фактичні показники в Україні.

Бібліографія

1. Божидарнік Т.В. Напрями реструктуризації молочного сектору економіки/Т.В. Божидарнік, Д.Ф. Крисанов//Вісн. аграр. науки. — 2011. — № 8. — С. 66–69.
2. Бойко В.І. Ринкові трансформації і пріоритети регулювання розвитку виробництва аграрної продукції/[Бойко В.І., Скупий В.М., Козак О.А., Грищенко О.Ю., Горошко Г.М., Мамчур Л.В., Васильченко О.М., Кінах Н.В., Рибаченко О.М., Рибка В.С., Беженар І.М.]. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 264 с.
3. Захарін С.В. Інвестиційні та ресурсні проблеми молочної промисловості//Економіка АПК. — 2005. — № 4. — С. 76–88.
4. Саблук П.Т. Економіка виробництва та використання кормів в Україні/[П.Т. Саблук, В.Л. Перегуда, Ю.К. Білоусько, Ю.П. Воскобійник, М.В. Душка, П.К. Канівський, В.Л. Товстопят, О.Г. Шпикуляк]. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 288 с.
5. Симоненко О.І. Кормозабезпечення тваринництва: стан, прогноз//Економіка АПК. — 2005. — № 10. — С. 29–33.
6. Шкільов О.В. Внутрішньогосподарські резерви підвищення ефективності виробництва молока//Економіка АПК. — 2007. — № 9. — С. 33–36.

Надійшла 30.08.2012.